

”יחידת פתיחה” חיבור צפונימותאם ל: **כיתה י'**משך: **90 דקות**מיקום בתכנית: **יחידה ראשונה – שיעור הפתיחה**

ניתן ללמד את השיעור הראשון בלבד (45 דקות). השיעור השני הוא אופציה להרחבה.

מטרות היחידה

- היכרות עם התכנית
- יצירת חיבור אישי למרחב הגלילי
- חשיפה ראשונית לידע אזורי
- ”הצפת הפער בין ”מה שאני חושב שאני מכיר” לבין ”מה שאני באמת יודע”
- יצירת סקרנות ומוטיבציה להמשך

עזרים נדרשים

- מפת גליל לכל תלמיד
- טושים, עטים ומדבקות בצבעים שונים
- מחברות אישיות לתכנית

בחרו מתי ואיך תרצו לחלק את המחברות האישיות שילוו את התלמידים במהלך התכנית. הן יכולות לחכות לכל תלמיד על השולחן בראשית השיעור, או להתחלק במהלך השיעור בתזמון הנכון לכם.

מהלך השיעורים**שיעור 1 · 45 דקות****חלק א': פתיחה · 7 דקות**

הסבר לתלמידים:

אנחנו מתחילים היום תכנית חדשה שנקראת חיבור צפוני. בתכנית, אנחנו לא רק נלמד על הגליל מעיניים חיצוניות, אלא נכיר את הגליל גם מבפנים – בתור מקום שבו אנו חיים וגדלים ומפתחים זהות. במקורות היהודיים נאמר ”חן המקום על יושביו” – כלומר אנו מחוברים למקום שבו אנו גדלים וגרים. מי שקשור למקום באהבה, רואה גם את חסרונותיו ופועל לתקן אותם, אבל בראש ובראשונה ניצבת הזיקה והחיבה שלו לנוף מולדתו, המקום נושא חן בעיניו. לכן, בתור בנות ובני הגליל, חשוב להכיר וללמוד על המקום ולהעמיק את החיבור אליו – לא רק רגשית או פיזית, אלא גם בהעמקה של הידע עליו, בחקר ובהשפעה עליו.

התכנית כוללת 3 חלקים מרכזיים:

- **גילוי** – היכרות עומק עם הגליל. נכיר את חבל הארץ שבו אנו חיים, את האוצרות הקיימים פה, האתגרים,

החוזקות והייחודיות, ממבט היסטורי ועכשווי.

- **למידה מבוססת מקום** – חקר. כל קבוצה תבחר נושא שקשור לגליל ותחקור אותו לעומק: מקום, קהילה או סיפור.

- **יוזמה ולמעשה** – תפתחו יוזמה אמיתית שיכולה להשפיע על הגליל או על האנשים שחיים בו.

התכנית מהווה 2 נ"ז אקדמיות באוניברסיטת תל-חי – בהתאם לנוכחות, ללימוד בשלב הגילוי ולתוצרים בשלב החקר והיוזמה.

במפגש הנוכחי, לפני שנתחיל ללמוד על הגליל, ננסה להכיר את הגליל שכבר קיים אצל כל אחד ואחת מכם – גם ברמה האישית וגם ברמה האזורית: מה אתם יודעים ומה עדיין לא.

חלק ב': זום-אין – המפה האישית שלי בגליל · 15 דקות

עושים סדר במפה

שלב 1 – מפת גליל גדולה, מחוז הצפון הגדול: כשאומרים בחדשות "הצפון", מתכוונים למחוז ענק שמתחיל בחיפה, עכו ועפולה, ומגיע עד החרמון. בשביל מי שגר במרכז הארץ – הכל נראה אותו הדבר.

שלב 2 – אצבע הגליל (הגליל המזרחי): אנחנו עושים "זום-אין" לחלק הצפוני והמזרחי ביותר – האזור שנראה במפה כמו אצבע המוקה כלפי מעלה, מראש פינה בדרום ועד מטולה בצפון. המרחב הזה מורכב מ-9 רשויות מקומיות (קרית שמונה, מטולה, חצור, צפת, ראש פינה, יסוד המעלה, הגליל העליון, מבואות החרמון ומרום הגליל). הן פועלות יחד כאינטרס אזורי אחד – כי מה שמשפיע על אחת, משפיע על כולן.

הנחיה: כל אחד ואחת מקבלים מפת אצבע גליל וכרטיסיית שאלות (או שיופיעו על הלוח במצגת). קראו את השאלות וסמנו על גבי המפה את המיקום המתאים לכל תשובה – לפי הצבעים והסימונים שבחרתם.

כללי עבודה

- עובדים באופן אישי
- עובדים בשקט
- משתמשים בצבעים וסימנים שונים כדי להבדיל בין התשובות
- אין צורך לדייק במיקום באופן מושלם – המטרה היא לחשוב, להיזכר ולהתמצא במרחב הגלילי.

סמנו על המפה

- איפה אני גר/ה
- (בית החולים שבו נולדתי (מי שלא נולד בגליל – אין צורך לסמן
- איפה גר החבר/ה הכי טוב/ה שלי
- היכן אנחנו מבלים הכי הרבה כמשפחה
- איפה התיכון שלי
- איפה בית הספר היסודי שלי
- רוב החברים שלי גרים ב...
- מקום באצבע הגליל שמעולם לא הייתי בו
- מקום בגליל שבו אני לא מכיר אף אחד

”יחידת פתיחה” חיבור צפוני

- מקום בגליל שאני אוהב במיוחד
- מקום בגליל שהייתי רוצה להכיר יותר

עיבוד – שאלות לדין

- מה גיליתם על עצמכם דרך המפה?
- האם הגליל שלכם “גדול” או “קטן”?
- האם יש אזורים בגליל שאתם בכלל לא מכירים?
- למה יש אזורים שאנחנו כמעט לא מגיעים אליהם?

סיכום: כולנו חיים באותו מרחב ואותו אזור, אבל כל אחד מאיתנו חווה אותו אחרת – מרגיש שייך למקומות מסוימים ומקומות אחרים בכלל לא מכיר. זה ברמה האישית. בואו נראה מה קורה ברמה האזורית.

חלק ג': זום-אאוט – חידון גלילי · 15 דקות

ניתן לעשות בקהוט או במצגת, כתחרות בין שתי קבוצות או שכל אחד עונה באופן אישי.

ראינו את הגליל דרך העיניים האישיות שלנו. אבל האם אנחנו באמת מכירים את הגליל כמרחב?

מי הקים את קריית שמונה (מייסדיה הראשונים)? 1.

א. עולים מעיראק · ב. עולים מתימן · ג. עולים מרוסיה · ד. חברי הקיבוצים באזור

תשובה: ב

למה קריית שמונה נקראת כך? 2.

א. על שם שמונה הרים · ב. על שם שמונה מייסדים · ג. על שם שמונת חללי תל-חי · ד. על שם שמונה קיבוצים

תשובה: ג

איזה מבין היישובים הבאים אינו נמצא בעמק החולה? 3.

א. יסוד המעלה · ב. שדה נחמיה · ג. קצרין · ד. כפר בלום

תשובה: ג

מהו אזור “ספר”? 4.

א. אזור חקלאי · ב. אזור גבול · ג. אזור עירוני · ד. אזור תיירותי

תשובה: ב

מה נכון לגבי הגליל? 5.

א. רוב האוכלוסייה עירונית · ב. רוב האוכלוסייה חקלאית · ג. שילוב של כפרי ועירוני · ד. אין יישובים קטנים

תשובה: ג

מה היה ייעודו המקורי של אגם החולה? 6.

א. אגם מלאכותי להשקיה · ב. אגם טבעי וביצות שיובשו בשנות ה-50 · ג. מאגר מים שנבנה אחרי מלחמת העצמאות · ד. שמורת טבע שהוקמה בשנות ה-90

תשובה: ב

כמה תושבים חיים כיום במחוז הצפון? 7.

”יחידת פתיחה” חיבור צפוני

א. כ־500 אלף · ב. כ־900 אלף · ג. כ־1.4 מיליון · ד. כ־2 מיליון

תשובה: ג – כ־1.4 מיליון

כמה תושבים חיים בקירוב באזור אצבע הגליל? 8.

א. כ־30 אלף · ב. כ־80 אלף · ג. כ־100 אלף · ד. כ־200 אלף

תשובה: ב – כ־80 אלף, בהתאם להגדרת היישובים הכלולים באזור

מה היה אחד מיעדי ההתיישבות בגליל בראשית המדינה? 9.

א. לפתח תיירות בלבד · ב. לחזק את האחיזה היהודית באזור · ג. להקים ערים בלבד · ד. לצמצם אוכלוסייה

תשובה: ב

איזה סוג יישוב הוקם ראשון בגליל? 10.

א. קיבוצים · ב. ערים גדולות · ג. מושבות חקלאיות · ד. שכונות פרבריות

תשובה: ג

מתי בערך החלה ההתיישבות הציונית בגליל? 11.

א. שנות ה־50 של המאה ה־20 · ב. סוף המאה ה־19 · ג. אחרי שנת 2000 · ד. בתקופת התנ”ך בלבד

תשובה: ב

איזה מהיישובים הבאים נחשבו מהראשונים בגליל? 12.

א. קרית שמונה · ב. ראש פינה ויסוד המעלה · ג. שדה נחמיה וכפר בלום · ד. דפנה ונאות מרדכי

תשובה: ב – 1882

איזו מלחמה השפיעה במיוחד על עיצוב הגליל? 13.

א. מלחמת העולם הראשונה בלבד · ב. מלחמת העצמאות · ג. מלחמת המפרץ · ד. אין קשר למלחמות

תשובה: ב

מה קרה בגליל לאחר מלחמת העצמאות? 14.

א. הוקפאו החיים והפיתוח באזור · ב. התחזקו תהליכי התיישבות ופיתוח · ג. כל היישובים התפנו · ד. הפך למדבר

תשובה: ב

שאלות לדיון

- מה הפתיע אתכם?
- איפה גיליתם שאתם לא יודעים?
- מה גורם לנו להחזיק ידע על האזור שבו אנו חיים, ומה ההסבר לכך שאיננו מכירים אותו לעומק?

מומלץ להזמין את התלמידים לשתף בסיפורים אישיים, מחשבות ותובנות.

סיכום · 2 דקות

במפגש היום ראינו שני דברים חשובים. מצד אחד – כל אחד מכם סימן על המפה את הגליל האישי שלו: איפה הוא גר, איפה החברים שלו, איפה הוא מבלה, ואיפה הוא בכלל לא מגיע. מצד שני – דרך החידון גילינו שיש גליל שלם שאנחנו עדיין לא באמת מכירים: מקומות, היסטוריה, סיפורים ואנשים. כלומר, יש פער בין הגליל שאנחנו חיים בו ביום־יום לבין הגליל הרחב יותר שקיים סביבנו. ובדיוק בתוך הפער הזה אנחנו הולכים לעבוד בתקופה הקרובה – להרחיב את ההיכרות שלנו, להעמיק, ולהבין את המקום שאנחנו חיים בו.

בשיעור הבא נתחיל לצלול להיכרות עם הגליל – נלמד כיצד נוצר הגבול והאזור שנקרא "אצבע הגליל". נבין איך התחילה ההתיישבות היהודית בגליל, מי היו האנשים שהגיעו לכאן, ואיך ההיסטוריה שלהם ממשיכה להשפיע על המקומות שאנחנו חיים בהם היום.

המשפט האחרון רלוונטי אם לא בחרתם ללמד שיעור המשך. אם כן בחרתם – תנו רק פתיח קצר, ואת החלק הזה אמרו בשיעור הבא.

משימת בית (לבחירת המורה): לבחור מקום אחד בגליל שלא הכרתם היום, ולבדוק עליו דבר אחד חדש שמסקרן אתכם. אפשרות: התלמידים שולחים לכם את התשובות, ואתם מייצרים מהן חידון פתיחה לשיעור הבא.

שיעור 2 · 45 דקות

שיעור המשך: פתיחה "חיבור צפוני" – ממבט אישי להבנה מרחבית

חלק א': חיבור לשיעור הקודם · 5 דקות

בשיעור הקודם סימנו על מפה אישית את המקומות האישיים שלנו בגליל.

- מי גילה שיש אזורים שהוא בכלל לא מכיר?
- מי רוצה לשתף מה סימן ב"מקום שמעולם לא הייתי בו"?

אם בשיעור הקודם נתתם משימה של גילוי משהו חדש על הגליל – אספו את התשובות או הציגו אותן כחידון.

אחרי שגילינו את הגליל האישי שלנו, היום נתחיל להכיר את הגליל שמעבר למה שאנחנו כבר מכירים.

חלק ב': עבודה בתחנות · 30 דקות

הכיתה מתחלקת ל-5 קבוצות. כל קבוצה עוברת בין התחנות. בכל תחנה: לומדים משהו חדש על הגליל, ומסמנים אותו על המפה האישית.

תחנה 1 – גבולות הגליל

סימון בצבע אדום

(**סמנו:** גבול לבנון, גבול תחתון (עמק יזרעאל)

שאלות חשיבה

- איך הגבול משפיע על החיים בגליל?

תחנה 2 – ערים ויישובים מרכזיים

סימון בצבע כתום

סמנו: קריית שמונה · צפת · חצור הגלילית · נהריה · כרמיאל · מעלות

שאלות חשיבה

- איפה יש יותר יישובים – בצפון או בדרום הגליל?
- איפה יש יותר תושבים – בגליל המזרחי או המערבי?

תחנה 3 – טבע בגליל

סימון בצבע ירוק

סמנו: נחל מרכזי (כמו נחל עמוד או שניר) · הר (מירון) · שמורת טבע

”יחידת פתיחה” חיבור צפוני

שאלות חשיבה

- למה הגליל נחשב לאזור עשיר בטבע ובנופים?
- אילו תנאים הופכים את הגליל לאזור ירוק ומלא טבע?
- מה מאפיין את הטבע בגליל לעומת אזורים אחרים בארץ?
- למה דווקא בגליל יש הרבה חורש, נחלים ומעינות?

תשובה אפשרית: בגליל יש כמות גדולה יחסית של גשמים, שטחים הרריים ופתוחים, נחלים ומעינות רבים – ולכן מתפתח בו טבע עשיר, חורש וצמחייה מגוונת.

תחנה 4 – התיישבות

סימון בצבע כחול

סמנו: קיבוץ אחד · מושב אחד · עיר אחת · מושבה · כפר או עיירה ערבית

שאלות חשיבה

- מה ההבדל בין קיבוץ למושב?

תחנה 5 – קהילות

סימון בצבע צהוב

סמנו אזורים של: יישובים יהודים · יישובים ערבים · יישובים דרוזים

שאלות חשיבה

- עד כמה אנשים חיים ביחד או בנפרד?

תחנה 6 – אזורים שלא מוכרים לי

סימון בצבע סגול

סמנו על המפה אזור שאתם עדיין לא מכירים בכלל

שאלות חשיבה

- למה דווקא שם אין לי היכרות?

חלק ג': עיבוד בכיתה · 7 דקות

- האם המפה שלכם השתנתה מהשיעור הקודם?
- איפה גיליתם פערים?

חשוב כאן, מעבר לשאלות, לאפשר לתלמידים לשתף בסיפור כזה או אחר ולאחרים להצטרף לשיחה – להציף יחד ולהנכיח תובנות ורגשות.

פעילות רשות קצרה: כל תלמיד כותב מקום אחד בגליל שהוא רוצה להכיר יותר, ומקום או תחנה שהפתיעו אותו.

חלק ד': סגירת השיעור · 3 דקות

הגליל שלנו מתחיל מהמקום האישי, אבל הוא הרבה יותר רחב, מגוון, מורכב, עשיר ומעניין ממה שחשבנו. בשיעורים הבאים לא רק נכיר את הגליל – אנחנו נתחיל לחקור אותו באמת ולגלות קצת יותר על המקום שבו אנו חיים.

בשיעור הבא נתחיל לצלול להיכרות עם הגליל – נלמד כיצד נוצר הגבול והאזור שנקרא "אצבע הגליל". נבין איך התחילה ההתיישבות היהודית בגליל, מי היו האנשים שהגיעו לכאן, ואיך ההיסטוריה שלהם ממשיכה להשפיע על המקומות שאנחנו חיים בהם היום.